

28. évf. 3. sz. 1981. március

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

AZ INFORMÁCIÓCSERE NÉHÁNY KRITÉRIUMARÓL

Az EUSIDIC blei konferenciája
(1980. szeptember 23–26.) kapcsán

Rózsa György

az MTA Könyvtárának főigazgatója

Az EUSIDIC-et, (*European Association of Information Services = Európai Információs Szolgáltatások Szövetsége*) 1970-ben alapították a számítógépes információ fejlesztésére. Az online szolgáltatás terjesztésében jeleskedik, és mint ilyen, a Szövetség Európán kívül is érdekelt.

Nem gyakori, hogy egy nemzetközi tudományos konferencián nemcsak szellemileg erős, hanem rendkívül tőkeerős szervezetek képviselői is részt vegyenek. A kétféle erősség persze egyáltalán nem zárja ki egymást, sőt – amint ezt az EUSIDIC [1] blei konferenciája tanúsította – nagyon is egybeeshet.

Az online jegyében

Óriáscégek, mint adatbázis tulajdonosok, vagy felhasználók, információs tanácsadó irodák, nemzetközi kormány- és nem-kormányközi szervezetek, akadémiai intézmények képviselői egyaránt jelen voltak az ünnepi konferencián, amelyet a *Szlovén Információs Központ* (Ljubljana) szervezett nagyvonalúan [2]. Néhány a résztvevő szervezetekből: Shell, Imperial Chemical Industries, Lockheed, Systems Development Corporation, Chemical Abstracts, Electricité de France, Institute Français du Pétrole, Unilever, Unesco, International Atomic Energy Agency, NTMIK (Moszkva); Holland Akadémiai Könyvtár, CNRS-INFORMASCIENCE, Lengyel TA Információs Központja, MTA Könyvtára [3].

A KGST országok képviselői első ízben voltak jelen (Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország) EUSIDIC konferencián, aminek a jelentőségét minden lehetséges alkalommal kiemelték a Szövetség vezetői és a különböző szervezetek képviselői. Ebben minden bizonnyal szerepet játszik a *potenciális kelet-európai piac iránti érdeklődés*.

Nos, mi a kínálat tárgya? Egy olyan sajátos termék, amit tudományos információnak hívnak és amit a legkorszerűbb – csúcstechnikával – dobnak a piacra, illetőleg továbbítanak a termelőtől a fogyasztóig, számítógépes rendszerek, tengeralatti kábelek, műholdak stb. segítségével, méghozzá ember–gép közvetlen „lekérdezés” formájában [4]. Mindez hatalmas *pénzügyi és technikai* eszközök befektetését igényli (adatbankok kiépítése, a közvetítő csatornák megteremtése és üzemeltetése), továbbá jelentős *informatikai–szellemi kapacitást* a gépnek közvetlenül feltett kérdések megfogalmazásához.

Igy kerülnek össze az EUSIDIC-ben olyan világcégek, mint a Schell, a Lockheed, software-rel foglalkozó tanácsadó irodák, mint pl. a Learned Information, a Schweizerische Institut für Technische Information és olyan nem profil-szervezetek, mint pl. a Holland Akadémiai Könyvtár. Ez utóbbi tapasztalatai egyébként magyar vonatkozásban azért különösen érdekesek, mert (alapkutatási) tájékoztató szolgáltatásuk jelentős részét évek óta online módon nyújtják, szerény tarifa ellenében, kérdezni tudó szakembereik közreműködésével (ez

is benne van a tarifában). Vagyis – a hazai szakmának ismerős – *könyvtára alapozott tájékoztató szolgálatról van szó.*

Informatika és marketing

Az EUSIDIC mindenekelőtt *fóruma* az online „termelőknek” (eladónak) és fogyasztóknak (használóknak) és mint ilyen, nagyszabású *tudományos és marketing szervezet* egyidejűleg. Új jelenség e kettő ennyire szerves összekapcsolódása, amire Magyarországon is célszerű figyelni – és amennyire lehet, be is kapcsolódni ebbe a folyamatba. Erre vonatkozóan az OMFb tett is már lépéseket (kísérleti jellegű online üzem az MTA SZTAKI és az IIASA [International Institute for Applied Systems Analysis = Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet] között, a Lockheed adatbázisai és más adatbázisok használatára). Az EUSIDIC távlati politikáját 1978 októberében fogalmazták meg [5].

Eszerint a Szövetség egyes kérdésekben közvetlenül, másokban pedig közvetetten közreműködik az *információátadás* fejlesztésében. Fő célja, hogy az Egyesült Államok és az Európa közötti információs fejlettségi szakadékot (a „gap”-ot) áthidalja, részben az amerikai adatbankokhoz történő kapcsolódással, részben az Európán belüli információáramlás intenzívebbé tétele által – online üzemmódban.

Az adatbázisokkal kapcsolatban a „statement” megállapítja, hogy mivel az *információ a világ egyik erőforrása* („world resource”), az EUSIDIC egyetért ennek nemzetközi együttműködéssel történő kihasználásával. Nem árt ezzel összefüggésben emlékeztetni arra a fejlődő országok által hangoztatott nézetre (pl. az UNISIST II Kormányközi Konferencián Párizsban 1979 nyarán), hogy az „információ a világ közös szellemi öröksége”, ami szavakban olykor, a gyakorlatban pedig szinte sohasem nyer elismerést. Az EUSIDIC program e tekintetben realisabb, amikor kifejti, hogy a szolgáltatások ne kerüljenek indokolatlanul sokba, de *gondoskodni kell pénzügyi fedezetükről.*

A program – a valóságnak megfelelően – nem tartja kielégítőnek az ún. puha tudományok és a faktográfiai gépi adatbázisok fejlettségi fokát, különösen Európában. Fontos megállapítása az *Adatbázisok* c. fejezet B3 pontjában, hogy „Az adatbázisok hozzáférhetősége tekintetében semmilyen önkényes földrajzi korlátozás nem engedhető meg”, továbbá a B5 pont: „Az információs bázis nem tartalmazhat olyan anyagot, amely nyilvánosan nem hozzáférhető, és semmilyen anyag nem maradhat ki ideológiai vagy személyi okokból”. A program érdekes megállapításokat tartalmaz és intézkedéseket irányoz elő a közvetítő (a kérdező) szervekre és hozzáférhetőségre – így többek között a telekommunikációs

hálózatok igénybevételére vonatkozóan. Ez utóbbiak Európában inkább bátortalanító szerepet vittek.

Az EUSIDIC 14 ország részvételével létrehozta az EUSIREF-et, ami a Szövetség *forrástájékoztató központjainak* egyesülése. A tagszervezetek meg mások – így a magyar szakma – tájékoztatására is állítják össze az *EUSIDIC Database Guide*-ot [6], a *Newsidic* pedig havi bulletinje. A Szövetség több kiadványt is megjelentet, amelyeket a tagok kedvezményesen vagy ingyen kapnak meg [7].

A bledi konferencia

Az EUSIDIC fennállásának 10. évfordulójára rendezett munka-konferencián mintegy 20 előadás hangzott el kérdésekkel, hozzászólásokkal. Vita nem alakult ki, mind az előadások, mind a hozzászólások tájékoztató jellegűek voltak, egyik-másik kifejezetten „piacorientált”. Az előadások egy része, teljes egészében vagy rövidítve kötet formájában hozzáférhető lesz, illetőleg az *Online Review*-ban jelenik majd meg.

Az előadások zöme abban foglalható össze, hogy az online hozzáférhetőség egyre olcsóbb lesz, technikailag mind kevesebb problémát vet majd fel – feltételezve az európai posták nagyobb megértését. Adatbázis-tulajdonos cégek, információközvetítő ügynökségek és nemzetközi szervezetek egyaránt kínálják jószolgálatukat. Az előadások kronológiai rendben a következők voltak [8].

A jegyzetbeli felsorolásból is láthatóan több szocialista országbeli előadás is elhangzott (egy-egy lengyel, magyar, szovjet) és a nemzetközi szervezetek részéről is tartottak szocialista országbeli tisztségviselők előadásokat (IAEA, IIASA).

E cikk szerzőjének előadása három részből állt [9]: az elsőben bemutatta a szerző intézetét, az MTA Könyvtárát (és hálózatát) mint a primer és szekunder információ egy olyan integrált intézményét, amelyben egyaránt foglalkoznak tibeti kéziratokkal és scientometriával; a másodikban ismertette a Magyarországon működő és tervezett gépi adatbázisokat [10], míg a harmadik részben személyes álláspontját Magyarország részvételi lehetőségeiről a nemzetközi információcsereben. A következőkben erről lesz szó.

Miért nyílt információs rendszer?

Annak megítéléséhez, hogy mi a lehetséges viszonya a magyar informatikának a nemzetközi információcserehez, a következőket szükséges figyelembe venni.

A világ tudományos életében rangsorban Magyarország a 20. helyhez áll közel, míg gazdasági viszonylatban a 25. helyhez. Nemzeti jövedelmének mintegy 40%-a realizálódik a külgazdasági kapcsolatokban. Területe és

lakossága szerint, Magyarország a közepes nagyságrendű európai országok között helyezkedik el. Ha ezekhez a paraméterekhez még hozzászámítjuk – és hozzá kell számítani – a nyelvi izoláltságot, a következő folyamat rajzolódik ki szemünk előtt:

izolált nyelv → nyílt gazdaság → nyílt tudomány → nyílt információs rendszer

Ebből a folyamatból adódnak bizonyos következtetések, kritériumok a lehetséges magyar álláspontot illetően a nemzetközi információcserével kapcsolatban.

(a) Magyarország messzemenően érdekelt a nemzetközi információcserének mind hagyományos (pl. kiadványcsere), mind pedig legfejlettebb (számítógépes technikájú) formájában;

(b) a hazai adottságokra tekintettel saját építésű gépi adatbázisokra csak különleges esetekben van szükség és lehetőség, különös tekintettel a társadalmi- és humán tudományokra;

(c) a természettudományokban és technikában a leggyakorlatibb, külföldön kifejlesztett gépi adatbázisokat igénybe venni akár off-line, akár online üzemmódban;

(d) az off-line és az online üzemmód nem zárják ki, hanem kiegészítik egymást, gyakorlati megfontolásokból, hol egyiket, hol a másikat (vagy mindkettőt más-más célra) kell választani;

(e) ahol lehet, arra kell törekedni, hogy a jelentős nemzetközi gépi adatbázisokhoz magyar inputot adjunk, vagy egészítsük azokat ki hazai adatokkal; ez a fajta tevékenység mind tudományosan mind gazdaságilag rendkívül fontos [11];

(f) a számítógépes információcserében való részvétel kulcskérdése informatikus szakértők képzése (dokumentumelemzők, tezaszükszítők, rendszerszervezők stb.) [12];

(g) a legfejlettebb távközlésű gépi adatbázisok és technikák, a most tömeges elterjedés előtt álló „view-data”-rendszerek sem feleltethetik el, hogy mindenfajta tudományos információ alapja megfelelő dokumentumbázis, könyvtárak és magas színvonalú szolgáltatásaik.

* * *

Hadd fejezzem be ezt az eszmefuttatást korunk egyik legnagyobb tudósának, Claude Lévi-Strauss-nak egy, a közelmúltban a *Nouvel Observateur*-ben megjelent interjújának zárószavaival (szabad fordításban):

N. O. Ha a harmadik évezred etnológusai számára meg kellene valamit őrizni civilizációjukból, mit választana?

C. L.-S. Egy társadalom tagjai ritkán vannak annak tudatában, hogy kultúrájukban valójában mi a fontos és a jellemző. A kérdésre – a tévedés

legkisebb kockázatával azt válaszolhatnám: a Library of Congress-t (mert ez a legnagyobb könyvtár).

Így függ tehát össze – évszázadokat áthidalva – a tudomány és a kultúra vívmányainak továbbítása a mindenkori információs csúcstechnológiával, mindkettő alapintézmények közvetítésével: a tudományos nagykönyvtárral.

Jegyzetek

- [1] Tájékoztató közlönye, a Newsidic havonta jelenik meg (ingyenes a tagok számára), ISSN száma 0141-6243. A Szövetség titkára (Executive Secretary): Cyril Cleverdon (Anglia). A Szövetségben aktív szerepet visz a Kelet-Nyugat együttműködéssel fenntartott laxenburgi (Bécs melletti) Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet, ismert angol rövidítéssel a IIASA (International Institute for Applied Systems Analysis), illetőleg információs szolgálatának vezetője: Peter Popper.
- [2] EUSIDIC in association with the Information Center Ljubljana. Programme of the 1980 Anniversary Conference. Problems and Prospects of International Information Exchange. 23–26 September 1980 (Bled, Yougoslavia) 10 p.
- [3] E cikk szerzője a Szlovén TA és MTA közötti egyezmény keretében vett részt a konferencián.
- [4] Ld. ROBOZ Péter – SZÁNTÓ Péter: Hazai on-line kapcsolódás nemzetközi információs hálózatokhoz – vágyalom vagy realitás? = Tudomány és Műszaki Tájékoztató, 26. köt. 1. sz. 1979. p. 1–11.
- [5] EUSIDIC Policy Statement, ld. EUSIDIC ismertető brosrában 15. p. (PoBox 85566, The Hague, The Netherlands). – A Szövetség tagsága széles körű, a szocialista országok közül Csehszlovákiából és Jugoszláviából vannak tagjai. Tagsági díj évi 250 angol font, társulati tagoké 60. A Szövetség 1981-ben Bernben ülészik.
- [6] Ezt a fontos kiadványt külön is megemlítem. EUSIDIC Database Guide 1980. Ed. Alex Tomberg. Oxford. 1979. Learned Information. ISBN 0-904933-20-2.
- [7] Information economics: costs and prices of machine-readable information in Europe. Összeáll.: Gordon Pratt et Susan Harvey. Aslib, London, 1976.; The on-line age: plans and needs for on-line information retrieval. Szerk.: Gordon Pratt and Susan Harvey, Aslib, London, 1976.; User education: towards a better use of information resources. Szerk.: Maxine MacCafferty, Aslib, London 1977.; Today's challenge: planning for the information service user. Szerk.: Graham Lea. Information policy for the 1980s. Learned Information, Oxford.
- [8] A. W. KENT: The information industry in the year 2000; W. KOCH: The role of microprocessors in information systems; D. VAN BERGEIJK: Influence of the language barrier and the language barrier influenced; B. LUGOWSKI: Social consequences of online access; J. SARGEANT: Trends and prospects for U. S. online vendors in

Europe; H. COLLIER: The politics of European information: ritual or suicide; W. GEWECKE: Design of a national information system for remote searching and ordering of literature with connection to EURONET; G. RÓZSA: Some criteria for the participation in international information exchange: A Hungarian view; Y. COURRIER: UNISIST in the online age; V. DRAGULEV: INIS in the online decade; B. JUSTIN: Experiences and problems arising in the usage of online information services in a developing environment; S. FLORENTSEV: Automation of information processing in I.S. I. S. for research and development projects; A. PETRENKO: Data communication for East-West scientific communication; I. SEBES-TYÉN: Teleconferencing in an international environment; J. KULP - A. NOVACHKOV: Local and remote computing in an international environment: A computer manager's view; P. MARTIN: Data base services: The way forward; Mrs. LUBBOCK: An interactive national statistical data base; U. DADUSH: Application of databanks to economic analysis and corporate planning.

- (9) Címe: Somé criteria for the participation in the international exchange of information : A Hungarian View. 8 p. Sokszo.Ld.MTAK és KMK.
- 1101 OMFBI Információs Rendszeriroda. Hazai szakirodalmi számítógépes információkeres szolgáltatások. Bp. 1979. 76. p.
- [11] A Chemical Abstracts gyakorlata például az, hogy egyes országok inputját (pl. Anglia, Japán, Lengyelország) hazai szakért csoportoktól kapják és a munka árát szolgáltatásokban számolják el. Magyarországon is érdemes megvizsgálni ennek lehet ségét.
- 1121 Itt említém meg, hogy az olyan már m kód , vagy a tervezés különböz stádiumában lev együtm kódésben, mint amilyen az INIS-OMKDK, a CNRSIFRANCIS - MTAK, vagy az AIR MISZON - MTAK és a társadalomtudományi könyvtárak viszonylatában is a képzés dönt szerepet játszik.

RÓZSA György: Az információcsere néhány kritériumáról

A cikk bemutatja az EUSIDIC f céljait és feladatait, összefoglalja az 1980-as bledi jubileumi konferenciája el adásait és ismerteti a szerz személyes álláspontját a nemzetközi információcsereben való magyar részvétel lehet ségeir l.

* * *

RÓZSA, Gy.: Somé criteria of information transfer

The main objectives and tasks of EUSIDIC and the lectures of its 1980 anniversary conference in Bled are summarized. The author's personal view on the possibilities of Hungary's participation in the international transfer of information is alsó presented.

* » •

PO)KA, U>.: O necKOitbKnx Kpurepmix otíMeira HHcpopMaíiHeH

B craTbe paccMaTpusaiOTCfl ocHOBHbie nenn H aajUKiH EUSIDIC, aae-rca Kpaxnoe n3,io*eHne AOK-JianoB ee to6njieiÍHoif KOHcbepemiHH 1980 róna B Bjieae H HSJiaaeTCH TO'iita 3peHHH amopa Ha B03-MOWHOCTH yuacTH BHP B MSüUtyHapoAHOM oÖMene

* # *

RÓZSA, Gy.: Ober einige Kriterien des Informationsaustausches

Es werden die Hauptziele und Aufgaben des EUSIDIC beschrieben und die Vorträge an der Konferenz 1980 zu Bled zusammengefasst. Auch Verfassers persönliche Stellungnahme zur möglichen Teilnahme Ungarns am internationalen Informationsaustausch sind dargelegt.